

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

TRANSFORMATION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING METHODS IN MODERN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

У статті представлено аналіз сучасних методів навчання іноземних мов студентів у вищих навчальних закладах, а саме: метод граматичного перекладу, метод прямого перекладу, завдання на основі навчання, метод «презентація – практика – виробництво», лексичний, функціональні та комунікативні методи. Автором охарактеризовано їхні особливості та сутність.

Виокремлено й обґрунтовано доцільність застосування таких методів у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців педагогічної галузі, оскільки знання комплексу методів дозволяє викладачеві оптимізувати освітній процес. Автором обґрунтовано, що визначення особливостей трансформації, розвитку та зміни методів навчання іноземної мови в сучасних закладах вищої освіти також дозволяє викладачеві використовувати цілий комплекс методичних засобів та прийомів, що забезпечуватимуть якісну філологічну підготовку майбутніх фахівців освітньої сфери.

На основі проведеного педагогічного мінідослідження встановлено, що найбільш ефективними для розвитку комунікативних навичок майбутніх фахівців є метод навчання іноземної мови, що ґрунтується на завданнях, лексичний та функціональний методи, а також комунікативний. Водночас автором виявлено і деякі недоліки в методах: тоді як методи граматичного та прямого перекладу дають ґрунтовні знання із граматики, правильної морфологічної та синтаксичної побудови мовлення, то навчання на основі завдань, метод «представлення – практики – продукування», лексичний, функціональний та комунікативний у цьому контексті програють. Автором визначено, що кожен із виокремлених методів має своє значення і відповідає конкретно поставленим педагогічним завданням, так, грамика та методи текстового перекладу краще підходять для навчання граматичного матеріалу перед тестами, прямі методи більш підходять для занурення в мовні середовища та для реконструкції реальних ситуацій спілкування, наочні засоби допомагають візуально зобразити та систематизувати невідомий матеріал. Встановлено, що оптимальною стратегією навчання студентів на сучасному етапі в закладах вищої освіти буде комплексне та пропорційно розподілене застосування методів навчання іноземної мови, що уможливить якісну їх професійну підготовку в межах обраної спеціальності.

Ключові слова: методи навчання, навчання іноземної мови, вища освіта.

The article presents an analysis of modern methods of teaching foreign languages to students in higher education, namely: the method of grammar translation, the method of direct translation, task-based learning, the method of “presentation – practice – production”, lexical, functional and communicative methods. The author described their features and essence. The expediency of application of such methods in the process of professional training of future specialists in the pedagogical field is distinguished and substantiated, as knowledge of a set of methods allows the teacher to optimize the educational process. The author substantiates that identifying the features of transformation, development and change of foreign language teaching methods in modern higher education institutions also allows the teacher to use a range of tools and techniques that will provide quality philological training for future professionals in education.

Based on the conducted pedagogical mini-research it is established that the most effective for the development of communication skills of future professionals is the method of teaching a foreign language based on tasks, lexical and functional methods, as well as communicative. At the same time, the author identified certain shortcomings in the methods: while the method of grammatical and direct translation provide a thorough knowledge of grammar and correct morphological and syntactic construction of speech, task-based learning, method of “presentation – practice – production”, lexical, functional and communicative in in this context they lose. The author determined that each of the selected methods has its importance and corresponds to specific pedagogical tasks, for example, grammar and text translation methods are better suited for teaching grammar material before tests, direct methods are more suitable for immersion in language environments and for reconstruction of real communication situations. tools help to visually depict and systematize unknown material. It is established that the optimal strategy for teaching students at the present stage in higher education institutions will be a comprehensive and proportional use of foreign language teaching methods, which will allow for quality training within the chosen specialty.

Key words: teaching methods, foreign language education, higher education.

УДК 378.373.29.2
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.33>

Куценко Т.І.,
викладач
Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Протягом століть існували різні методи навчання іноземної мови, цілі та завдання навчання, школи та підходи до навчання. Нові методи навчання були розроблені завдяки попиту держави спочатку та суспільства згодом на вивчення іноземної мови. Учені намагалися знайти універсальний метод навчання в різних науках: філософії, психології, лінгвістиці тощо [3].

Нині викладач іноземної мови у вищій школі має допомогти студентам за короткий час запозначити прогалини у знаннях мови, навчити їх використовувати іноземну мову як інструмент здобуття професійних знань та навичок. Варто зазначити, що теорія та практика вивчення, навчання та викладання іноземної мови на різних етапах дає змогу педагогу «побачити методичну думку в широкій освітній перспективі» [6], поєд-

нати різні методи та підходи в роботі, урахувати їхні переваги та недоліки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості методів навчання іноземної мови вивчалися І. Рахмановим, К. Ганшиною, І. Грузинською, Ф. Аронштейном, В. Раушенбах. Дослідження методів викладання іноземної мови в ретроспективі історичних змін викладені в роботах З. Цветкової, С. Фоломкиної, Н. Гез, Ю. Жлуктенко, Р. Кузнецової й інших. Класифікація методів навчання іноземних мов являє собою складне питання, тому що в основу їхнього найменування були покладені досить різні ознаки. Залежно від того, який аспект превалує у викладанні, метод називається лексичним або граматичним; залежно від того, які логічні категорії є основними, – синтетичним або аналітичним. Відповідно до того, розвиток якого вміння є метою навчання, розрізняють усний метод і метод читання. За способом семантизації матеріалу – перекладний і прямий методи. Назва методу визначається прийомом, покладеним в основу роботи над мовою, як-от аудіовізуальний, наочний. За принципом організації матеріалу традиційному методу протиставляють метод програмованого навчання [2]. Знання спектра методів та особливостей їх змін дозволяє педагогу оптимізувати освітній процес. Отже, визначення особливостей трансформації, розвитку та зміни методів навчання іноземної мови в сучасних закладах вищої освіти дозволяє викладачеві використовувати цілий комплекс методичних засобів та прийомів, що забезпечуватимуть якісну філологічну підготовку майбутніх фахівців різних галузей, а в контексті нашого дослідження – фахівців освітньої сфери – педагогів.

Мета статті – визначення основних трансформаційних особливостей сучасних методів навчання іноземної мови в закладах освіти.

Для досягнення мети логічним убачаємо розв'язання таких завдань: проаналізувати основні методи навчання іноземної мови, визначити найефективніші з них у контексті викладання в закладах вищої освіти через проведений мініексперимент в Уманському гуманітарно-педагогічному коледжі ім. Тараса Шевченка (м. Умань, Україна).

Методологія та методи. Розв'язання поставленої мети також можливе за умови застосування аналітичного, прагматичного, нарративного, системного методів, а також педагогічного експериментування у процесі здійснення дослідження.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі у вітчизняній теорії та практиці одним із методів навчання іноземної мови є **метод граматичного перекладу (the grammar-translation method)** – це метод викладання іноземних мов, що походить від класичного (іноді його називають традиційним) методу викладання давньогрецької та латинської мов. На заняттях із граматич-

ного перекладу студенти вивчають граматичні правила, а потім застосовують ці правила, перекладають речення іноземною та рідною мовами. Студентам, які мають досить високий рівень знань з іноземної мови, пропонується перекладати цілі тексти слово у слово. Метод має дві основні цілі, а саме: дати студентам можливість читати та перекладати літературу, написану мовою оригіналу, та сприяти загальному інтелектуальному розвитку студентів. Метод граматичного перекладу виник із практики викладання латинської мови: на початку XVI століття студенти вивчали латинь для спілкування, але після того, як мова згасла, її вивчали суто як навчальну дисципліну. Коли в XIX столітті викладачі іноземних мов та дисциплін почали викладати інші іноземні мови, вони використовували той самий підхід, заснований на перекладі, що і для викладання латини [10]. Переклад вважається найважливішим заняттям в аудиторії. Основна процедура звичайного заняття відбувається в такій послідовності: презентація граматичного правила, перелік словникового запасу та вправи з перекладу вибраних текстів. Інші прийоми та вправи можуть бути такими: відповіді на запитання щодо розуміння тексту; студенти знаходять у тексті слова-антоніми та синоніми; словник вибирається із прочитаних текстів і запам'ятовується; речення утворюються з використанням нових слів; вправи на заповнення порожнього місця; написання творів на цю тему.

Прямий метод навчання, який іноді називають природним методом і часто (але не виключно) використовують у навчанні іноземних мов, утримується від використання рідної мови учнів та використовує лише мову перекладу. Він був заснований в Англії приблизно в 1900 році і контрастує з методом граматичного перекладу й іншими традиційними підходами, а також із двомовним методом Сі Джей Додсона. Характерними ознаками прямого методу є: викладання концепцій та словникового запасу за допомогою пантомімування, об'єктів реального життя й інших наочних матеріалів; викладання граматики за допомогою індуктивного підходу (щоб учні дізналися правила шляхом представлення відповідних лінгвістичних форм цільовою мовою; центральність розмовної мови (зокрема, рідномовна вимова)); зосередження уваги на моделях «запитання – відповіді» [11].

Task-based learning / навчання, що базується на завданнях. Завдання на основі завдань (TBL) – це структура уроку, метод послідовності дій на уроках. Іноді під назвою «Викладання мови на основі завдань» студенти виконують завдання, яке передбачає автентичне використання мови, а не доповнює прості мовні питання про граматику чи лексику. Навчання на основі завдань – хороший спосіб залучити студентів до використання англійської мови. Цей позитивний елемент

співпраці формує впевненість у мовних та соціальних ситуаціях [9].

Presentation – Practice – Production / Представлення – практика – продукування (далі – ППП). Це метод викладання структур (наприклад, граматики чи лексики) іноземною мовою. Як впливає з його назви, ППП поділяється на три фази, починаючи від жорсткого контролю викладача до більшої свободи студентів [4]. Цей підхід, як можна зрозуміти з назви, передбачає представлення нової лексики чи граматики, нових лексичних чи граматичних функцій, потім практика їх уживання в контрольованих умовах та останній етап – вільне використання вивченого (in freer or free conditions). У цьому методі, як і в деяких інших, граматичні та лексичні функції є найважливішою частиною мови. Типовими видами роботи є ситуативне уживання вивченої лексики чи рольові ігри [1].

Лексичний метод (Lexical Approach). Лексичний підхід зосереджений на розвитку вміння студентів користуватися лексикою, або словами та словосполученнями. Він ґрунтується на ідеї, що важливою частиною засвоєння мови є здатність розуміти та формулювати лексичні фрази як непроаналізовані цілі, або «шматки», і що ці «шматки» стають вихідними даними, за допомогою яких учні сприймають моделі мови, які традиційно вважаються граматиною [8, с. 95]. Інструкція зосереджена на відносно фіксованих виразах, які часто трапляються в розмовній мові, як-от: «Вибачте», «Я не хотів змусити вас стрибати» або «Це зі мною ніколи не станеться», а не на спочатку створених речення [7, с. 212]. Цей метод акцентує увагу саме на лексиці, децю чи зовсім випускає граматику з навчання. Увага студентів концентрується на вивченні чанків та різних видів лексики загалом чи окремих усталених мовних зворотів. Під час використання такого методу викладач застосовує автентичні ресурси, а студенти працюють із текстами, виокремлюють (виписують, підкреслюють) окремі лексеми [1].

Функціональний метод (Functional Approach). Цей підхід візуалізує мову як інструмент, який виконує низку важливих функцій або завдань у спільноті, яка її використовує. Найвидатнішим серед цих завдань є комунікативна функція – задоволення потреб взаєморозуміння окремих членів даної мовної спільноти. Відповідно до методу, виокремлюються функції – вони є головною складовою частиною мови. Навчання лексем відбувається від найбільш уживаних до найменш уживаних лексем – також з огляду на специфічні комунікативні потреби студента. Процес навчання загалом схожий на ППП [10].

Комунікативні методи (Communicative Approaches). Пріоритетом є власне успішність комунікації – тобто успішне донесення думки до співрозмовника/ці за допомогою функцій, грама-

тики, лексики, синтаксису тощо (сукупності мовленнєвих компетентностей). Найкращий спосіб вивчити мову – взаємодія (interaction). Принцип: треба вчити мову, а не про мову. Під час викладання використовується широкий спектр видів роботи: пари, групи, робота з автентичними матеріалами, принцип “Fluency rather than accuracy”. Роль викладача зводиться до фасилітатора/-ки видів взаємодій (вказує на доречність роботи у трійках чи роботи в рухливих групах) та виправлення учнів/иць, а також уведення нових одиниць мови [2].

Педагогічне мінідослідження та його результати. Дослідження проводилося з учасниками трьох відділів в Уманському гуманітарно-педагогічному коледжі ім. Тараса Шевченка (м. Умань, Україна) упродовж другого семестру 2020/2021 навчального року. Студенти були поділені на сім невеликих груп, розмір груп був від 10 до 12–15 студентів у групі. Групи відрізнялися одна від одної за типом методу навчання: метод граматичного перекладу (далі – GTM), прямий метод (далі – DM), навчання, що ґрунтується на завданнях (далі – TBL), метод «представлення – практики – продукування» (далі – PPP), лексичний метод (далі – LA), функціональний метод (далі – FA) та комунікативний (далі – CM). У групах GTM вивчали англійську мову на основі методу граматичного перекладу. Письмова мова переважала над розмовною. Збільшення словникового запасу студентів відбувалося за допомогою запам'ятовування довгих списків лексики з їхніми еквівалентами в українській мові. Групу DM навчали за методикою прямого методу. Українська мова була виключена із процесу навчання. Більшість часу уникали усного спілкування, як-от теми, діалоги та рольові ігри. Оскільки граматику вивчали індуктивно, студенти повинні визначити закономірність використання граматичного явища, спираючись на вивчені вправи. У групі TBL навчання відбувалось на основі виконання мінізавдань вправ комунікативного, перекладацького, письмового характеру. У групі PPP акцент зміщувався на комунікацію та самопрезентацію усунення психологічної «затисненості», пов'язану з бар'єрами застосування іноземної мови на практиці. Групи, що працювали на основі лексичного (далі – LA) та функціонального методів (далі – FA) також мали більше комунікативної практики. А у групі CM навчання проходило відповідно до стратегії комунікативного методу. Метою навчання мови був розвиток комунікативної компетентності. Усі вправи були пов'язані з необхідністю реконструкції реальної ситуації спілкування.

Після трьох місяців упровадження дослідження всі студенти (сім груп) мали випускний іспит відповідно до однозначних Державних освітніх стандартів вищої професійної освіти. Середній бал у групі GTM становив 3,5, незважаючи на поставлені цілі,

цей метод не міг відповідати вимогам до рівня володіння мовою. Незважаючи на очевидні, практичні цілі навчання та високі результати в навчанні читання та перекладу, метод перекладу граматики не був спрямований на опанування мови як засобу спілкування. Середній бал у групі DM становив 4,3, і цей результат показав, що студенти можуть продовжувати розмову, але передавати вивчені фрази та вправи. Великі труднощі мали студенти під час перекладу спеціалізованого професійного тексту, оскільки прямий метод передбачав інтуїтивний підхід до викладання мови, студенти навряд чи могли дати еквівалент вузькоспеціалізованого терміна рідною мовою. Найвищий результат із середнім балом 4,7 та 4,9 показали групи TBL, PPP, LA, FA та CM. Студенти могли чітко передати свої думки, вони не відчували труднощів у висловленні своїх ідей. Водночас мусимо констатувати, що деякі недоліки та помилки в мовленні виявлялись: по-перше, студенти не звертали уваги на граматичний бік свого виступу, наголошували на тому, «ЩО» студент хоче сказати, але не «ЯК». Вони навчились спілкуватися усно, але слабкою стороною студентів цих груп було написання есе. Більшість студентів дотримувалися розмовного стилю, не зосереджувались на структуруванні своїх думок відповідно до плану есе.

Висновки. Отже, як засвідчив аналіз, методи навчання іноземної мови вирізняються широким спектром, роблять акцент на читанні, перекладі чи прослуховуванні, поєднанні цих процесів. Кожен метод по-своєму важливий і відповідає конкретно поставленим педагогічним завданням, так, граматики та методи текстового перекладу краще підходять для навчання граматичного матеріалу перед тестами, прямі методи більш підходять для занурення в мовні середовища та для реконструкції реальних ситуацій спілкування, наочні засоби допомагають візуально зобразити та систематизувати невідомий матеріал. Огляд навчальної літератури дає змогу стверджувати, що натеper немає ідеального, універсального методу, який би дозволив охопити всі аспекти за такий короткий час, що надається для вивчення іноземної мови в педагогічній сфері. Отже, поєднання відомих методів та

кваліфікації викладача дозволяє зробити заняття цікавими й ефективними.

На наш погляд, для студентів, які навчаються на педагогічних факультетах чи відділах, було б корисно застосувати методи перекладу граматики з текстом для пояснення та перегляду граматичних матеріалів на передтекстовому етапі. Для стимулювання ситуацій спілкування в мовному середовищі можна використовувати прямі та комунікативні методи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Озерний Д. Багато методів навчання іноземних мов. URL: <https://nus.org.ua/view/bagato-metodiv-navchannya-inozemnyh-mov-kombinujte-yih/>.
2. Заборовський В., Мерзлікіна І. Історія методики викладання іноземних мов. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку: електронний журнал*. 2010. Вип. 4. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n4_2010_st_11/.
3. Мельник Н. Зіставний контент-аналіз української та англійської педагогічної термінології як засіб автентичної інтерпретації понять: особливості розуміння мови дослідником-компаративістом. *Психолінгвістика. Серія «Філологія»*. 2019. № 24. С. 29–39.
4. Criado R. A critical review of the Presentation-Practice-Production Model (PPP) in Foreign Language Teaching. *Homenaje a Francisco Gutiérrez Díez / R. Monroy (Ed.)*. 2013. P. 97–115.
5. Bonilla Carvajal C. Grammar-Translation Method: A linguistic historic error of perspective : Origins, dynamics and inconsistencies. *Praxis & Saber*. 2013. № 4 (8).
6. Gusevskaya N. Language Teaching Theory and Methods. *Proceedings ZabGu*. 2013. № 6 (53).
7. Lewis M. Implementing the lexical approach: Putting theory into practice. Hove, England : Language Teaching Publications, 1997.
8. Lewis M. Pedagogical implications of the lexical approach. Second language vocabulary acquisition: A rationale for pedagogy / J. Coady, T. Huckin (Eds.). Cambridge : Cambridge University Press, 1997. P. 255–270.
9. Song S. Functional Approaches in Second Language Learning and Linguistic Cognition. *Second Language Acquisition as a Mode-Switching Process*. Palgrave Pivot, London. 2018. DOI: 10.1057/978-1-137-52436-2_3.